

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984 р. – № 51. – С. 1122.
4. Нижникова В.В. Адміністративно-процесуальний статус суб'єктів провадження в справах про порушення митних правил: дис....канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нижникова В.В. – Ірпінь, 2008. – 211 с.
5. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / В.М.Тертишник. – К.: А.С.К., 2002. – 1056 с.
6. Мишкинис А.П. Участники производства по делам об административных правонарушениях, их права и обязанности: дисс... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Мишкинис Альгирдас Пятрович. – М., 1986. – 181 с.
7. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Тищенко Н.М. Административно-процессуальный статус гражданина Украины: проблемы теории и пути его совершенствования / Николай Маркович Тищенко. – Харьков: Издательство “Право”, 1998. – 268 с.
9. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 20 декабря 2001 года // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

УДК 343.13 : 347.13 : 347.9 (477)

СПІВВІДНОШЕННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ У ПРОВАДЖЕННІ ПО РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА З ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ АНАЛОГАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Шевейко Р.І., аспірант

Запорізький національний університет

У статті здійснюється розгляд судових витрат у цивільному та кримінальному процесі з одночасним співвідношенням з судовими витратами в провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства.

Ключові слова: витрати, провадження, процес, судові витрати, судовий збір.

Шевейко Р.И. СООТНОШЕНИЕ СУДЕБНЫХ РАСХОДОВ В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО РАССМОТРЕНИЮ ДЕЛ В ПОРЯДКЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА С ПРОЦЕССУАЛЬНЫМИ АНАЛОГАМИ В ГРАЖДАНСКОМ И УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье осуществляется рассмотрение судебных расходов в гражданском и уголовном процессе с одновременным соотношением с судебными расходами в производстве по рассмотрению дел в порядке административного судопроизводства.

Ключевые слова: расходы, производство, процесс, судебные расходы, судебный сбор.

Sheveyko R.I. CORRELATION OF COURT COSTS IN PRODUCTION ON THE REVIEW OF THE CASES IN THE ORDER OF THE ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS WITH ANALOGS IN CIVIL AND CRIMINAL PROCEDURE / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article carried the consideration of court costs in civil and criminal proceedings while the correlation with the court costs in production on the review of the cases in the order of the administrative proceeding.

Key words: costs, production, process, court costs, court fee.

З точки зору вчення історичного матеріалізму основою суспільства є саме економічні відносини, над якими, у свою чергу, формуються політичні, ідеологічні, правові відносини, спираючись саме на матеріальний базис. Належне матеріальне забезпечення провадження по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства є обов'язковою та найбільш важливою умовою його ефективності. Проте, окрім проблем державного фінансування судової системи України, що гальмує розвиток адміністративного судочинства, також у діючому

законодавстві України у сфері адміністративного судочинства мають місце численні недоліки в нормативному регулюванні інституту судових витрат. На практиці зустрічаються помилки під час застосування вітчизняного законодавства, які можна пояснити не тільки недостатнім законодавчим регулюванням окремих положень судових витрат у провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства, але й недостатньою теоретичною розробкою існуючих проблем даного інституту.

У вітчизняній адміністративно-правовій науці безпосередньо проблемам витрат в адміністративному процесі або окремих його складових увага не приділялася. З прийнятим Кодексу адміністративного судочинства України 06 липня 2005 року та появою наукових, навчальних джерел, присвячених адміністративному судочинству, витрати привертають увагу вчених в аспекті тлумачення нормативних положень (наприклад, роботи Н.В. Александрової, В.М. Бевзенка, Л.Р. Білої-Тіунової, С.В. Ківалова, А.Т. Комзюка, Р.О. Куйбіди, В.К. Матвійчука, Р.С. Мельника, О.М. Пасенюка, В.П. Тимощука та ін.). Слід зазначити, що інститут витрат для адміністративно-правової науки є відносно новим та недослідженим. Такої ж точки зору дотримується і більшість науковців – представників інших галузевих правничих наук та вчених-теоретиків права.

Досліджуючи судові витрати в провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства, з метою з'ясування їх сутності, слід здійснити розгляд даного інституту в інших процесуальних галузях права, зокрема, у кримінальному процесі, в якому правовий інститут судових витрат має вже багаторічну історію практики застосування, та в цивільному процесі, який за своїм нормативно-правовим регулюванням є досить подібним до провадження по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства.

Відповідно до ст.87 Кодексу адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. (з наступними змінами та доповненнями) судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних із розглядом справи, які, у свою чергу, поділяються на наступні види: 1) витрати на правову допомогу; 2) витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду; 3) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз; 4) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів на місці та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи [1].

Слід зазначити, що, так само, як у провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства, у кримінальному процесі відсутній єдиний підхід до визначення судових витрат. Окрім того, визначення поняття «витрати в кримінальному процесі» не передбачено навіть на законодавчому рівні.

Досліджуючи різноманітні точки зору вчених-юристів щодо визначення витрат в кримінальному процесі, варто відмітити, що В.Т. Томін та В.А. Дунін вважають, що судові витрати у кримінальному процесі – це перелічені в законі матеріальні витрати, яких зазнали органи дізнання, попереднього слідства та суд, які можуть бути стягнуті з засудженого [2, 37]. Дещо подібну позицію при визначенні поняття судових витрат розділяє й І.О. Барсуков, який вважає, що всі судові витрати, виплачені з державних коштів, за законом повинні бути відшкодовані державі за рахунок осіб, визнаних винними у вчиненні злочину. Винятки з цього можуть бути лише в тих випадках, коли суд, враховуючи обставини і матеріальне становище сторін, мотивованою постановою віднесе ці витрати на рахунок держави. Більше того, до сум, які входять до складу судових витрат за законом, він відносить ще й суми, виплачені юридичною консультацією за участь адвоката в процесі у випадках, передбачених у законодавстві [3, 79].

Особливої уваги при визначенні поняття судових витрат у кримінальному процесі заслуговує думка Н.А. Сидорової. Вона вважає, що для осмислення природи судових витрат необхідно звернутися до диференціації всіх можливих витрат у кримінальному процесі, які, на її думку, поділяються на:

- а) витрати, що виникли внаслідок діяльності учасників кримінального провадження, які несуть вони самі;

- б) витрати суб'єктів компенсаційних відносин, де одна сторона (фізичні і юридичні особи, які беруть чи не беруть участь у кримінальному судочинстві) компенсує витрати іншої (учасника кримінального судочинства), що утворились унаслідок діяльності останньої.

До числа судових витрат відноситься власне другий вид витрат. Отже, судові витрати, на її думку, – це витрати суб'єктів врегульованого нормами кримінально-процесуального права відношення з приводу компенсації понесених витрат і неотриманого доходу учасників кримінально-процесуальної діяльності [4, 74].

Таким чином, варто виділити спільні риси у визначеннях судових витрат у провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства та в кримінальному процесі:

- а) судові витрати є юридичним поняттям, межі якого встановлено процесуальним законодавством;
- б) належність судових витрат до сфери фінансових відносин;
- в) виникнення внаслідок діяльності провадження;
- г) пов'язані із захистом публічного інтересу.

Слід звернути увагу на той факт, що в кримінально-процесуальному законодавстві не існує поділу судових витрат на види, як це передбачено адміністративно-процесуальним законодавством, що поділяє, як вже зазначалося, судові витрати на судовий збір та судові витрати, пов'язані з розглядом справи. У ст. 91 Кримінально-процесуального кодексу України наводиться наступна структура судових витрат у кримінальному процесі:

- а) суми, що видані чи мають бути видані свідкам, потерпілим, експертам, спеціалістам, перекладачам і понятим;
- б) суми, витрачені на зберігання, пересилання і дослідження речових доказів;
- в) інші витрати, що їх зробили органи дізнання, досудового слідства і суд при провадженні в певній справі [5].

При визначенні зазначених сум, так само, як і в провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства застосовується Інструкція про порядок і розміри відшкодування витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів, яка була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 01 липня 1996 року (з наступними змінами та доповненнями) [6].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в адміністративно-процесуальному законодавстві, зокрема, у Кодексі адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. (з наступними змінами та доповненнями) інститут судових витрат отримав більш якісне нормативне врегулювання, ніж у кримінальному процесі, що пояснюють застарілістю кримінально-процесуального законодавства та необхідністю його оновлення та більш детальної регламентації даного інституту в кримінальному процесі.

Розпочинаючи розгляд судових витрат у цивільному процесі, слід зазначити, що, як і в кримінальному процесі та у провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства, визначення судових витрат у законодавстві не надається. За загальним правилом, для визначення судових витрат у цивільному процесі використовується загальне поняття судових витрат, тобто дане поняття слід розглядати як витрати, що складаються з державного мита та витрат, пов'язаних із розглядом справи [7], що повністю відображає сутність судових витрат у цивільному процесі.

Автори Науково-практичного коментаря Цивільного процесуального кодексу України: В.М. Кравчук, О.І. Угриновська наводять наступне визначення судових витрат в цивільному процесі – це фактичні грошові витрати, що несуть особи, які беруть участь у справі та інші учасники процесу у зв'язку із зверненням до суду та розглядом справи [8, 183].

Витрати в цивільному процесі, як і в провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства, складаються з витрат, пов'язаних із розглядом справи, та судового збору, питання сплати якого регулюється Декретом Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. (з наступними змінами та доповненнями) «Про державне мито». Відповідно до цього нормативно-правового акта державне мито справляється в такому розмірі ставок:

- а) із позовних заяв – 1 % ціни позову, але не менше 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- б) із скарг громадян на рішення, дії або бездіяльність державних органів, юридичних або посадових осіб у сфері управлінської діяльності – 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
- в) із позовних заяв про розірвання шлюбу – 0,5 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
- г) із позовних заяв про розірвання повторного шлюбу – 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у разі поділу майна при розірванні шлюбу – згідно з зазначеним вище п. «а»;
- д) із позовних заяв про розірвання шлюбу з особами, визнаними у встановленому законом порядку безвісно відсутніми або недієздатними внаслідок душевної хвороби чи недоумства, або з особами, засудженими до позбавлення волі на строк, не менше трьох років, – 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
- е) із позовних заяв про зміну або розірвання договору найму жилих приміщень, про продовження строку прийняття спадщини, про скасування арешту на майно та з інших позовних заяв немайнового характеру (або таких, що не підлягають оцінці) – 0,5 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
- є) із заяв, скарг у справах окремого провадження – 0,5 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
- ж) із позовних заяв з переддоговірних спорів – 0,5 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян;
- з) із позовних заяв про розгляд питань захисту честі і гідності – 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
- і) із касаційних скарг на рішення судів і скарг на рішення, що набрали законної сили, – 50 відсотків ставки, що підлягає сплаті в разі подання позовної заяви, іншої заяви і скарги, а з майнових спорів – ставки, обчисленої, виходячи з оспорюваної суми;
- к) за повторну видачу копії судового рішення, вироку, ухвали та іншої постанови суду – 0,03 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян за кожний аркуш копії [9].

Встановлені ставки справляння державного мита свідчать, що їх розмір визначений у відсотковому відношенні до ціни позову та в розмірах частин неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, що діє на час сплати мита.

Окрему увагу варто приділити витратам, пов'язаним із розглядом справи, до яких Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. (з наступними змінами та доповненнями) у ч.3 ст.79 відносить:

- а) витрати на інформаційно-технічне забезпечення;
- б) витрати на правову допомогу;
- в) витрати сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду;
- г) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз;
- д) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчинення інших дій, необхідних для розгляду справи [7].

На відміну від цивільно-процесуального законодавства в адміністративно-процесуальному законодавстві витрати на інформаційно-технічне забезпечення не передбачені, що варто вважати значним недоліком адміністративно-процесуального законодавства.

Відповідно до ч.1 ст.81 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. (з наступними змінами та доповненнями), до витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи відносяться витрати, пов'язані з інформуванням учасників цивільного процесу про хід і результати розгляду справи, а також витрати, пов'язані з виготовленням та видачею копій судових рішень. Витрати на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи в Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. (з наступними змінами та доповненнями) з'явилися вперше, що є безумовно позитивним моментом для розвитку процесуального законодавства України. Запровадження витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи поряд із судовим збором зумовлено недостатнім бюджетним фінансуванням судів. З огляду на це, а також широке впровадження сучасних комп'ютерних та інформаційних технологій у судах, виникає необхідність пошуку додаткових джерел фінансування [8, 190].

Варто звернути увагу на важливий факт, що в цивільно-процесуальному законодавстві існує поняття ціни позову, яка є грошовим виразом майнових вимог позивача. Ціна позову визначається лише щодо майнових вимог, тобто тих вимог, які мають грошову оцінку. Ціну позову складає грошова сума в гривнях, яка відображає заявлену матеріально-правову вимогу позивача до відповідача і визначається за правилами, встановленими ст.65 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. (з наступними змінами та доповненнями):

- а) у позовах про стягнення грошей – стягуваною сумою;
- б) у позовах про витребування майна – вартістю відшукуваного майна;
- в) у позовах про стягнення аліментів – сукупністю всіх виплат, але не більше як за один рік;
- г) у позовах про строкові платежі і видачі – сукупністю всіх платежів або видач, але не більше як за три роки;
- д) у позовах про безстрокові або довічні платежі і видачі – сукупністю платежів або видач за три роки;
- е) у позовах про зменшення або збільшення платежів або видач – сумою, на яку зменшуються або збільшуються платежі чи видачі, але не більше як за один рік;
- є) у позовах про припинення платежів або видач – сукупністю платежів або видач, що залишилися, але не більше як за один рік;
- ж) у позовах про дострокове розірвання договору майнового найму – сукупністю платежів за користування майном протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше як за три роки;
- з) у позовах про право власності на будинки, що належать громадянам на праві приватної власності, – дійсною вартістю будинку, а для будинків, що належать державним, кооперативним та іншим громадським організаціям, – не нижче їх балансової вартості;
- і) у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, – загальною сумою всіх вимог, за винятком вимог про відшкодування моральної (немайнової) шкоди [7].

Ціна позову має важливе значення, насамперед, для правильного визначення судового збору, що підлягає сплаті під час звернення до суду [8, 191].

Інші види судових витрат, пов'язаних із розглядом справи, у цивільному процесі регулюються тими самими нормативними актами, що й аналогічні витрати у провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства, а саме: Законом України від 19 грудня 1992 р. (з наступними змінами та доповненнями) «Про адвокатуру», Правилами адвокатської етики, схваленими Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовтня 1999 р., Інструкцією про службові відрядження в межах України, затвердженою Наказом Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 р. (з наступними змінами та

доповненнями), Постановою Кабінету Міністрів України від 05 січня 1998 р. (з наступними змінами та доповненнями) «Про норми відшкодування витрат на відрядження в межах України та за кордон», Постановою Кабінету Міністрів України від 08 лютого 1995 р. (з наступними змінами та доповненнями) «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати».

Підсумовуючи, можна сміливо стверджувати про наявність тісного зв'язку у провадженні по розгляду справ у порядку адміністративного судочинства та цивільного процесу в контексті судових витрат, який обґрунтовується аналогічним складом судових витрат та однаковою підзаконною базою, що регулює даний процесуальний інститут. Проте недоліком адміністративно-процесуального законодавства варто вважати відсутність відповідного законодавчого закріплення витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, запровадження якого по аналогії з цивільним процесом, могло б частково вирішити питання недостатнього фінансування судів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року (з наступними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, 37. – Ст. 446.
2. Томин В.Т. Процессуальные документы, сроки и судебные издержки в уголовном судопроизводстве / В.Т. Томин, Р.Х. Якупов, В.А. Дунин. – Омск: Изд. ВШ МВД, 1973. – 53 с.
3. Барсуков И.О. О судебных расходах / И.О. Барсуков // Социалистическая законность. – М.: Наука. – 1962. – №5. – С. 69–72.
4. Сидорова Н.А. Понятие судебных издержек в советском уголовном процессе / Н.А. Сидорова // Правоведение. – Ленинград: Из-во Ленингр. ун-та. – 1987. – № 1. – С. 72–75.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 року // ВВР. – 1961. – № 2. – Ст. 15.
6. Постановою Кабінету Міністрів України від 01 липня 1996 року (з наступними змінами та доповненнями) «Про затвердження Інструкції про порядок і розміри відшкодування витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=710-96-%EF>.
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 16 – Ст. 1088.
8. Кравчук В.М. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. – К.: Істина, 2006. – 944 с.
9. Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. «Про державне мито» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №13. – Ст. 113.